

tento? Resp. affirmativè. Quanvis enim deista aliive increduli rideant Prophetam cum prandio sublatum, et capillo tentum, iter facere per aereum, et Babylonem ad lacum leonum ferri, velocitate tam mirabilis, ut dapes etiamnum calerent, cum venit ad Danielum inter leones sedentem; tamen et haec, et immura alia nobis caput difficilia, inò sphaerae limitati nostri intellectus superantur Omnipotenti, qui Angelum illum ad Danielum misit, haud dubit possibilia sunt. Ceterum, ut deists, qui putant, Danieli per Angelum capillo capitum sui in Babylonem translato, eveli erines debuisse, omnis scrupulus excludatur, observo cum illustris Calmeto verba illa: *Et apprehendit Angelus Domini in vertice ejus, et portauit eum capillo capitum suu*, ita intelligenda esse, ut Angelus infra simul sustineret corporis ejus pondus, quod erines convellere potuerit; sive, ut Hector Pintus, Comment. in Daniel, eleganter ait: *Momus Angeli* (is enim, ut Glossa rectè observat, apparet in corpore assumpto, et idè dicitur apprehendere caput, quia posuit manus super caput Prophete) *tenet capillum Habacuc, sed virtus angelica totum illum tetigit*, et admirabilis est rapidissima motu in Chaldaiam sancte adduxit. Capillus non nulli corporis generat, sed Dei potentia illud per Angelum efficit. Ideam etiam affirmat Glossa his verbis: *Et portauit eum capillo capitum suu*. Non est sic intelligendum, quod virtus Angeli solimodo tangere capillos ejus, sed totum corpus.

Corollarium. Translatio Prophetæ Habacuc per Angelum facta tam parum est incredibilis, quam parum est credibile, ut deo futilis erat euasum de preeceptiorum Iudeorum objectio, qui teste D. Hieronymo raptum Prophetæ Habacuc in Chaldaean explodens, querabat exemplum, ubi legimus in toto veteri Testamento quinquaginta sanctorum gravi corpore volasse, et in pumeto horae tanta terrarum spatha transisse.

156. Queres XIV: *An Habacuc ferens prandium Danieli in lacu leonem detinere fuerit idem cum Habacuc uno ex duodecim minoribus Prophetis?* Resp. Duplex hic est diversa sententia. Prima sententia affirmat, unum eundemque esse Habacuc, qui translatus est ab Angelo ad Danielum lacum leonum pascendum, et qui octavus est ex 12 Prophetis minoribus. Ita Hector Pintus, loc. cit., Tirinus, et alii plures. Sed est id valde durum, atque difficile. Nam Habacuc inter Prophetas minorum octavus iam ante captivitatem Babyloniam prophetauit; ut ex eo patet, quia pradixit, ob iniustias Iudeorum Chaldaeos venturos cum Nabuchodonosore: historia autem Prophetæ Habacuc per Angelum translata ad Danielum, qui ob eversum Bel et occisum Dracensem in lacum leonum missus erat, haec, inquam, historia contigit post solutam captivitatem Babyloniam 70 annis durantem, jam Cyro apud Babylonios regnante; quo tempore ille Prophetæ Habacuc non amplius erat in vivis (1), aut certè tam gran-

(1) Habacuc, qui inter duodecim Prophetas minorum numeratur, mortuus est in Iudea bitemio, antequam populus Iudaicus sub Zorobabel ex captivitate

deavà fuisset statae, ut prandium ad messores ferre non potuerit. Unde altera sententia est Riberæ (1) et aliorum, quia Cornelius à Lap. veriorum appellat, statuentum duos Prophetas Habacuc; priorem, qui inter Prophetas minores octavus ponitur, et ejus propheta: ad hunc diem in nostris Biblia extant; alterum discophorum, ut vocant, seu ferentem prandium ad Danielem, qui illo priore fuit statae posterior. Et profecto, cum dux fuerit Michaelis et eterne Prophetæ sunt. Ceterum, ut deists, qui putant, Danieli per Angelum capillo capitum sui in Babylonem translato, eveli erines debuisse, omnis scrupulus excludatur, observo cum illustris Calmeto verba illa: *Et apprehendit Angelus Domini in vertice ejus, et portauit eum capillo capitum suu*, ita intelligenda esse, ut Angelus infra simul sustineret corporis ejus pondus, quod erines convellere potuerit;

SECTIO III.

DE XII PROPHETIS MINORIBUS.

Prophetæ minores sic dicti ab scriptorum stutorum brevitate, numero sunt duodecim; et sicut quartuor Prophetæ maiores; ita etiam ipsi inveniuntur in idolatria, aliaque sceleris Israelitarum, communando ipsis captivitatem vel Assyriacam, vel Babyloniam, inspersi hinc inde laeti vaticiniis de Christo, de Ecclesia Christi, et ad eam pertinentes, omnique felicitate per Christum mundo obviatura.

CAPUT I.

De Osee.

Hoseas sive Osee, hebreo יְהוֹשָׁעַ, græcè apud 70 interpres, ὥστη, latine *Saluator* significat. Optat enim Propheta ubique oratque Dominum pro salute populi. Igmar non solis oracula, gestis et vita sanctitate, sed et nomine suo Christum praefigurat Osee. Propheta autem jam sub Ozia seu Azaria, Jothan, Achaz, Ezechia, regibus Iuda, ut patet ex vers. 1, et sub Jeroboam II, rege Israel, cratque Propheta Isaie synchronus; unde prophetavit circa 80 ad 90 annos, ut constat computanti annos memoratorum regum. Visit facile 110 vel 120 annis. Colitur ut sanctus ab Ecclesiæ 4. iij. Argumentum ipsis prophetis est, peccantibus Israelitis excidium, alias plaga; penitentiam elementariam et gloriam promittit.

157. Queres I: *An Spinosa, prophetam Osee in nostris Biblia extantem jure consecat mulieram et mancam esse, cum hic Propheta per tot annos prophetando plura habuæ dubiæ ediderit vaticinia?* Resp. cum Cl. Goldhagen: Propheta non alia consignabat scripto, ac quia Deus posteritati servari voluit ad Ecclesiæ utilitatem; ut nec Evangelista omnia Christi dicta et gesta scriperunt, teste Joanne Evang. 21, 45 (1). Potuit igitur Oseea dñ Prophete

Babylonica redire. Ita Calmetus in suo Dictionario Bibl. v^o *Habacuc*; idem Sanctus (Prolegom. 8, in l. Danielis) citans pro hac sententia Epiphanius, Dorotheus, Isidorum, et chronicum Alexandrinum.

(1) Praed. 2 in Exposit. 12 Prophatarum, num. 19 et 20.

(2) Introduct. in S. Scriptur. p. 2, sect. 4, num. 246, Oppon. II.

et unus concionando ad populum obire, scripto tam nonnisi paucas prophetias ad consilium Dei opportunas complecti.) Unde Spinosa libellum Oscae immorari censet multum et mancum. Satis enim perfectus et integer ille liber est, qui secundum divinam voluntatem et ad finem à Deo prestitum conscripsit est.

158. Queres II: *An mandatum Dei, Prophetæ Osee (cap. 1, 2) datum: Sume tibi uxorem fornicationum, et fac tibi filios fornicationis, verisimile sit?* Negam id, teste Cl. Buller (1), Deista, ac dicunt hoc mandatum non sine horrore legi posse. Negavit id etiam jam olim Faustus Mansiclus (2), idèò à M. Augustino ex instituto refutatus (3); et merito quidem. Nam sensus citati textus sacri non est, Denm jussisse Prophetæ, ut fornicetur, seu ut accedit ad merecram manentem vel in viâ sua scelerat; sed (quædammodo) interpres (4) communiter expoundunt ut ducat famosum illam meretricem, eamque legitime sibi matrimonio copulet, et filios ex ea proceret, qui vocantur filii fornicationum; non quod ex fornicatione nati sint, sed quod ex legitimo quidem coniugio, attamen ex matre, que ante hoc matrimonium tota fornicationibus dedita fuit, fuerit procreata. Neque enim Deus ad Prophetam ait: *Sume tibi mulierem ad fornicandum*, sed: *Sume tibi uxorem fornicationum*, h. e., que ante erat scelerum, seu tota fornicationibus dedita.

Honestum autem est, mulierem, que vitiosus hoc quæstua vitam tolerat, ducere uxorem, motu cessoit à sceleri; ut meretrice illi *Gomer* dicta fecit, post initium enim Propheta Osee matrimonium (5). Unde S. Hieronymus (6) recte de Osea ait: *Nec culpanda Propheta*, si meretricem converterit ad pudicitiam; sed potius *laudans, quod ex malo bonum fecerit*. Et S. Augustinus, lib. 22 contr. Faustum: *Quid inimicu[m] fidei christiane, si meretrice relicta fornicatione in castum conjugium commutaverit?..... Inquit enim meretricem Propheta fecit uxorem, et ad ritum corrigendam matrem consulundum est, et figura sacramentum (de quo mox explicatur) expressionem.*

Corollarium. Immerito offenduntur lectores indocti, quod uxorem Osee audient uxorem fornicationum nominari, non attendentes, quod Scriptura ex indebolie hebreorum lingue, inio illarum quoque, tam in rebus, quam personis nominandis non semel magis respiciat

(1) Réponses critiques, tom. 1, num. 42.

(2) Vetus Testamentum (adéoque etiam Osee prophetam) rejicunt Manichei, Denm, qui per Moysem legem dedit, et in Prophetis locutus est, non esse verum Denm, sed unum ex tonitrarum principibus, asserentes, ut refert Natalis Alexander, tom. 4 Histor. Eccles. secuili 5, cap. 3, art. 9, § 2.

(3) Vide D. Augustini operum tom. 6 contra Faustum Manich. 1, 22, cap. 6, 80 et 89.

(4) Ita S. Hieronymus, Cornelius à Lap., Tirinus, Calmet, aliique.

(5) Atque Gomer post conjugium cum Osee, trespro protes ex co-spectus, adulterio denuso se misericordit, vide Corneilum à Lap. Comment. in Osee cap. 3, 1.

(6) Comment. in cap. 1 Osee.

ad illud, quod ante, quam quod post fuerunt. Sic virga Moysis dieciur virga (1), eti in anguum esset conversa. Sic in Evangelio Math. 11, 5, appellantur surdi, claudiique, qui ante erant tales, sed hic et nunc sive auditum, sive gressum jam recuperant.

159. Si autem petas, cur Deum tam durum præceptum duocendi mulierem fornicationibus infamem Prophetæ Oscae injinxerit? — Resp.: Volvit Deus hoc facto (2) Oscae designare et reprehendere infidelita tem et idolatriam populi Israeliticæ; nam Propheta Oscae Deum hic representat, uxor vero fornicaria populum Israel. Fornicatio enim et hoc loco et passim apud Prophetas significat peccata, præsternit idolatria, qua Israelite relicto Deo sposo suo, idolis voluptatibusque illicitis quasi amasis adhærebant. Unde Deus loc. cit. ad Oscam ait: *Sume tibi uxorem fornicationum... quia fornicans fornicabitur terra à Domino*, h. e., quia Israelite à Deo prono impetu se convertent ad colenda idola.

Scholion. Cum unus idemque textus S. Scripturæ non semel habeat plures sensus literales vel mysticos (3), mirandum non est, quod factum illud Prophetæ Oscae juxta Patres et interpres non solum fuerit typus et figura spiritualis connubii Dei cum populo Israelitico, sed etiam gemini alterius conjugii Christi, nimisrum cum carne nostra per Incarnationem. Caro enim nostra erat fornicaria, id est, caro peccati, quam Filius Dei depurata (quamvis veram et realen) sibi univit et despensavit per Incarnationem; deinde cum Ecclesia ex gentibus prius idolatrias detestis congregata. Verum de his plura vide apud Cornelium à Lap.

140. Queres III: *An Increduli merito negent, Prophetam Oscam, his verbis (Osee, 11, 1): Ex Egypto vocavi filium meum, valicinatum esse de redditu Christi pueri (Matth. 2, 13) ex Egypto?* — Resp. negativè. Priusquam autem meam responsione probem, refero incredulorum quorundam sensa circa hanc rem. Unus eorum est famosus ille Horus, de quo jam alibi (4). Is de citato Osee loco ita ait (5): *Hunc locum nemo mortalium credet esse vaticinium; Matthæus autem (Evangelista) fingit eum esse tale, et idē parentes Jesu cum suo filio in Egypto fugisse asserit, ut Deus filium suum ex Egypto vocare, et ita Scripturam (scilicet citatum Osee oratione) implere possit. Simili modo de hac prophetia Oscae disserit Du Marsais (6).*

Verum si novi effluent hi increduli. Idem enim

(1) Exod. 7, 12. Sed devoravit virga Aaron virgas eorum, i. e., magorum agyptiacorum.

(2) Prophetæ non rarò à Deo jussi sunt ipsa factis et actionibus prophetare, ut supra sect. 1, quest. 1, num. 1, ostendimus.

(3) Vide S. Hieronymus, proleg. 8; Serarium, proleg. cap. 21, quest. 12 et 13; Bonifacium, Prae-

(4) Vide supra, sect. 1, quest. 4, num. 3.

(5) De Prophetis Messian predicentibus, pag. 506 et 537.

(6) In Anatom. Christian. Religion, pag. 53. Vid

jam olim Julianus Apost. teste S. Hieronymo objecbat Christianis, ut S. Matthaeum vel falsitatis vel insitiae argueret. Sed ut ad rem ipsam et objectionem hanc incredulorum confutandam propius accedamus, observo omnibus, qui in lectione ac intelligentia S. Scripture non omnino peregrini sunt, exploratum esse, quid in scriptis Prophetarum res occurrant, que vel purae et simplices propheticæ sunt; alia vero, que sunt typus seu figura allarum rerum futurorum. Sic in veteri Testamento permulti dabuntur mystici ritus, facta, aut persona, que typus erant et figura venturi Messie, aut eventuum eidem occurrentium. Sic etiam S. Paulus, qui certè optimam notitiam antiquæ legis habuit, expressè ait, ea, quæ Hebreis in veteri Testamento contingebant, fuisse figuram eorum que nobis in ipsis sunt eventua: *Hæc omnia in figura contingebant illis.*

Similiter itaque modo verba illa Osee 11, 4: *Ex Ægypto vocavi filium meum, ad litteram quidem impensa sunt in populo Israel per Moysen edictum ex Ægypto; allegorice vero et typice in puer Christo reducto ex Ægypto; licet autem hic sensus sit allegoricus, tamen est priore literaliter dignior, potior, et magis intentus à Spiritu S. Popularis enim Israel in hoc redditu ex Ægypto gessit typum Christi, presertim quia Christus illius populi fuit pars et propagatio, eaque nobilissima. Hæc de causa, ut Cornelius à Lapide observat, Deut. cit. loc. *aut filium meum, non filios meos, ut primarij denotat Christum.**

Corollarium. Infirma et futile est objectio Osiantri, dum in cap. 2 Matth. ita ait: *Fieri nequit, ut populus Israel innumerabilis, unus hominis (nempe Christi) sit figura; ergo in sensu allegorico citatus locus Osee 11, 1, nequit accipi de Christo.* — Nam Resp. negando antecedens. Si enim unus homo potest representare totum populum ex se generandum; si enīt Jacob et Esau dicitur Rebecca matri, Gen. 25, 25: *Duae gentes sunt in utero tuo, etc., vel si unus homo (nempe rex) potest representare totum populum sibi subditum, sive totum regnum, cur vice versa unus populus (nempe Israëlitum) unus hominem quasi patriarcham et regem, ac preserim Christum Dominum, representare non possit?* Ita Patres passim et doctores. Porro quā ratione populus Israel fuerit figura Christi peregrinantis in Ægypto, et inde redeuntes, pluribus explicat Rupertus, Comment in Oseen.

441. Quæret IV: « An ex verbis illis, Osee 11, 1: *Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitat vit Deum suum; in gladio perirent, parvuli eorum, illiduntur, et fate eis discinduntur.* Scriptor de Spiritu Judaismi (1) rectè concludat, Osgan à damone inspiratum haec dixisse? » — Resp.: Pessimè sic concludit. Potius ex infami hoc scriptore ejusdem refutationem apud Cl. Nonnotte Philosoph. Lexic. Religion. art. Prophéties, pag. 390, § 8, tom. 5, edit. 1818.

(1) Esprit du Judenthume, c. 9, p. 131. Quest. sur l'Encyclop. supplém. Osce.

querimus, quo spiritu ipse ductus, versum immediate sequentem, qui omne scandalum tollit, omisit, ita sonantem: *Converte, Israel, ad Dominum Deum tuum: quoniam corruxisti in iniquitate tua.* Queso, an spiritus malus, sive diabolus stimulat ad seriam conversionem seu penitentiam? Igitur falsissimum est, quod citata verba Oseea Propheta à spiritu male profeta sint. Possunt autem eadem duplice modo inspirata fuisse à Spiritu S.: 1^a ita ut sint verba vere imperant, aut optantis, quo modo hunc locum S. Hieronymus interpretatur. *Imperat igitur, inquit, Propheta, et ut verius dicam, optativo modo loquitur, ut Samaria pereat.* Licitum enim hoc est sanctis, vel virtute divina imperare, vel etiam optare, quo peccatores resipiscant, aut eorum supplicii alii corrigantur, aut certè Dei justitia et potentia demonstrantur, ut optimè docet S. Thomas 2-2, q. 25, art. 6, ad 5. Itaque, si hanc responsionem assumamus, Propheta Oseea verba illa non ex spiritu male aut peccaminosis voluntate protulit, sed conformavit se voluntati Dei vindictæ, et ex zelo justitiae justæ vindictæ, ad sarcenodium Dei honorem à Samaria violatum, et terremore ac emanatione peccatorum optavit, ut ipsa dispercat. 2^a Et, ut Cornelius à Lap. censem, melius cit. loc. accipitur opiflatum pro futuro, scilicet *pereat propterbit, ita ut non sit optatio, sed predictio prophætica.* Sic enim etiam alibi in Scripturâ optationes extremorum malorum, pro prophetis et predictiōnibus corundem accipiantur, ut Psalm. 68, 29: *Deleantur, id est, debentur de libro viventium, et cum justis non scribantur, id est, non scribentur.* Sic quoque S. Hieronymus verba illa Psalm. 11, 4: *Disperdat Dominus universalia dolosa, et lingua magniloquam, et S. Augustinus verba illa Psalm. 78, 6: Effunde iram tuam in gentes, que te non noverunt, docent, non esse verba optantis, sed tantum futura predictis. Igitur pariter verba illa Osee Propheta: *Pereat Samaria, etc.* merito dicti possunt, esse verba predictis futura mala. Et profectò omnes isti imperativi, *Pereat Samaria, etc., et in gladio perirent, etc.,* tam in textu hebreo, quam in greco apud 70 Interpretes (1), item in paraphrasi chaldaicâ (2), non sunt imperativi, sed futura. Ex quo plenè intelligimus, citata Oseea verba esse prophætiā. Certè ipse S. Hieronymus sit, versus illa mala Israelitacis accidisse tempore captivitatis et angustia, quando suam patrum perdidérunt... et in servitatem perpetuam sunt abducti: hoc est, illisesse parvulos ad muros, et ad saxa, et prægnantes sectas fuisse, atque disruptas. Imò talem barbariem quidam ex regno Samarie seu Israëli etiam experiri sum sub Manahem truculentō rege Israëlis, ut patet ex his S. Scripturae verbis, 4 Reg. 15, 16: *Tunc percussit Manahem Thapsom, et omnes qui erant in eis, et**

(1) Versio 70 Interpretum ita habet: *λαζαροβιτας Σαμαρια, δει ἀνέρων πόλεων της θάλασσας αναπτυγνύεται.* Disperdetur Samaria, quoniam restituti contra Deum suum.
(2) Paraphrasis chaldaica ita sonat: *Peccati rea est Samaria... gladio occidentur, juvenes eorum illiduntur, et prægnantes eorum scinduntur.*

terminos ejus de Thersia; noluerant enim aperire ei; et interfecit omnes prægnantes ejus, et scidit eas. Erat autem Manahem post Jeroboamum II (sub quo Oseea prophætavit), et post Zachariam dicti Jeroboam filium, et Sellum, rex in Israel.

Corollarium. Alastor stygius nec alii, quos Ecclesiæ tanquam sanctos à Deo inspiratos Prophetas venerant, vaticinia sua inspiravit; sapientia autem calamitoribus Prophetarum convicia adversus hos, et blasphemias contra S. Scripturam suggesta.

CAPUT II. De Joele.

Joe 1. *Νῦν volens; grecè λέγει voluit, juxta communem sententiam Osee synchronus fuit, ita tamen ut Osee jam ante deportationem decem tribuum in exilium Prophetam erigit; Joe vero non nisi post deportationem et excusam Samaram vaticinari ceperit; ac proinde ad solas tribus Juda et Benjamin in regno Judee residuas. Argumentum prophæticæ Joeles est excedit Jerosolymam totiusque Judeæ per Chaldaeos. Deinde regni Christi felicitatem delineat, missionem Spiritus S. pollicetur, extremum judicii diem et locum praedicat. Stylo utrius magnifico et figurato; res vividas coloribus ita pingit, ut non descripte, sed ipsis oculis subiecte videantur. Memoria ejus ut sancti in martyrioglio romano 4-5 iulij recentetur.*

442. Quæret I: « Quomodo illud Joeles Judæos ad penitentiam adhortantur (Joe, 2, 14): *Quis sciit, si (Deus) convertatur (flectatur) et ignorascat? concordet cum verbis Ezechielis 18, 21: Si impius egreditur penitentiam... vita viet et non morietur, ubi venit verè penitentibus, non dubitanter, sed absolutè promittitur? » Resp.: Quamvis Joele certè seiverit Deum verè penitentibus remittere culpan et ponam atermam; tamen sciebat pariter, Deum istud non semper simul remittere ponam tempore, qualis deinde erit excedit Judgeos per Chaldeos inferendum. De ista igitur penitentiâ dubitans Propheta ait: *Quis sciit, etc.; quasi diceret: Spero cum ignoscitur; et assere et promittere non audeo.* Sie Deus Davidi penitentibus culpan homicidi et adulterii remisit, non ponam tempore; nam eum punivit morte filii, et rebellione Absalonis. Ita D. Hieronymus, Theodoreus, Rupertus et alii.*

443. Quæret II: *Quid sentiendum de interpretatione, quā auctor libri Horii dicti caput 2 Joeles, à versu 28 usque ad finem ejusdem capituli exponit?* Resp.: Hac expositio quoad eam partem, quam mox recessit, impia ad detestandas est. Antequam autem hoc ostendam, prius lectori ob oculos ponò citatum textum sacrum, et notas seu commentationem in eundem textum ab Horis factas. Verba Prophete Joeles cit. loc. sunt haec: *Et erit post haec: Effundam Spiritum meum super omnem carnem; et prophetabunt filii vestri, et filii vestre; senes vestri somnia somniabant, et juvenes vestri visiones videbunt. Sed et super servos meos et ancillas in diebus illis effundam spiritum meum. Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvis erit, quia in monte*

*Sion et in Jerusalem erit salvatio. Jam vero post hunc recensitum textum Horus exclamat sequentibus verbis, quæ ex germanico in latum idiomam transluti: Deus nos custodiat ab hoc spiritu utique somniatoribus jam nimis plus abundamus. Quid feret, si ipsi etiam... senes nostri, juvenes, nostri servi et ancillas in medium prodirent et vaticinarentur? Dein quoddam immiscet delirium suum de duodecim signis zodiaci, aliquid sideribus (1), que in civitate coelesti, tanquam firma petra, illæsa conservanda sint; atque hunc et non aliud sensum esse ait illorum Jocilis verborum: *In monte Sion et in Jerusalem erit salvatio. In qua expositione denuo se profitant impietas et fanaticismus ridiculus Hori, ac similis illi, quem jam supra, num. 57, refutavimus.**

Verum ut longiores ambages vitentus, statim apertè enunciemus, quid ergo Propheta Joele totò cit. loc. dicere voluerit. Inprimis scindam, quid cumdum Propheta locum citat. S. Petrus Actor. 2, 16, 22, in primâ sua concione post effusum super discipulos Spiritum S. in die Pentecostes habuit, et inde ostenderit, minime mirandum esse, quid ipse et alii discipuli Christi, in quos Spiritus S. effusus est, peregrinis linguis loquantur. Nihil enim aliud hinc factum esse, nisi quod Propheta Joele jamdiu ante predixit his verbis, Joe. 2, 28: *Et erit post haec: Effundam spiritum meum super omnem carnem; et prophetabunt filii vestri et filiae vestra; senes vestri somnia somniabant, et juvenes vestri visiones videbunt. Sed et super servos meos et ancillas in diebus illis effundam spiritum meum.*

Quærerit jam, utrum S. Petrus Apostolus hunc locum Joele Prophete sic explicando errat? Utique erravit, si fides adhibeat Horio. Hic enim in fine impie sue expositionis hujus loci Joeles conqueritur his verbis: *Et tamen Apostoli hanc effusione spiritum somniatorum et fatidicorum interpretabantur effusione Spiritus S.*

Verum, si ostendi potest, quid ille Spiritus, de quo Propheta Joele et Apostolus Petrus citatis locis locuti sunt, nequaquam spiritus somniatorum et fanaticorum horum fuerit, tunc stolidia hæc Horo assertio profecto manifeste falsitatem convincit. Jam vero quid, queso, in inspiratione Petri et aliorum Christi discipulorum in die Pentecostes, et primorum fidelium deinceps facta, quando super eos eccliasit Spiritus S. (ut in primæ Ecclesiæ fieri solebat) quid, inquam, in hæc inspiratione fanatici continebatur? Horus certè id nec verbū probat, nec probare potest; S. Paulus vero de effusione Spiritus S. secundum citatam Joeles predictionem factā, et communicationē variarum gratiarum primis Christianis factā, tanquam de re pervulgata loquitur, 1 Cor. 12, 4, 12, his verbis: *Divisitiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus... Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientie...*

(1) Verba Horii, pag. 508, sunt haec: *In monte Sion et in Jerusalem erit salvatio, nihil aliud significat, et quām quod duodecim signa zodiaci aliquæ sidera in coelesti civitate, tanquam firma rupe, illæsa conservantur.*

alii gratia sanitatum in uno Spíritu : alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii generaliter, ali interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spíritus, dividens singulis, prout vult. Ex quibus verbis, et ex actibus Apostolorum, cap. 21, v. 8, 12, intelligimus, plenè impletam esse illam Joeliis de effusione Spíritus S. super omnem carnem prophetiam post Domini ascensionem, et varia in variis Spíritus S. dona extitisse. Quidam enim prophetabantur ab Agabus et filio Philippi, et aliqui ex Corinthiis, item erat... in Ecclesiæ, quia erat Antiochæ, Prophetæ et doctores, Act. 15, 4. Quidam primis illis Ecclesiæ temporibus visiones vidabant, ut Joannes in Apocalypsi, et Petrus Act. 10, 10, 18, paucis tunc historia primavæ Ecclesiæ Christi de effusione ejusmodi charismatis Spíritus S. in primos fidèles aperte testatar.

443. Sed transamus ad alteram partem memorare prophetie Joeli, in quæ, versus 52, de salute eorum qui invocaverint nomen Domini, et habitavant in monte Sion et in Jerusalem, sermo est: *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvs erit, quia in monte Sion et in Jerusalem erit salvatio.* Sensus nimur horum verborum non est ridiculus ille, et propterea gratis confutus, quem Horus assignat, quoniam precedente numero jam explosimus, sed amplectendis ille sensus, quem orthodoxi interpretes (1) afferre solent, et est hic: *In die illâ magnâ et terribili extremitate iudicii subvenerunt veri Dei cultores, qui scilicet in hac vita Deum puro corde, in verâ fide, spe et charitate invocaverint, quique (loquendo de hominibus tempore legis christiana viventibus) in Ecclesiæ Christi, cuius typus fuit Jerusalem et Sion, fidem ac pietatem sancti facient.*

443. Quæres III: *An valis Josaphat (Joel, 5, 2 et 12) sit certus et determinatus aliquis locus, vel tantum significet locum iudicii à Domino instituendi, quicunque demum illi locis erit?* Resp.: Est locus certus et determinatus. Hæc assertio nostra est imprimita contra Calmetum et alios quosdam, qui, teste Riberæ, nullam credunt fuisse vallem quae diceretur Josaphat, sed contendunt, locum iudicii, quicunque ille erit, ab eventu diei vallem Josaphat, quoniam ibi Dominus iudicatores sit; nomen enim Josaphat significat *Iudicium Domini*. Atque id Chaldaeus loc. cit. non vertit: *In vallem Josaphat, sed: In vallem divisionis iudicii.* Est etiam assertio nostra contra Lutherum, qui (2) pariter

(1) Vide Cornelium à Lap., Menochium, Tirinum, et cum aliis principiis Riberam in hunc locum.

(2) Verba Lutheri, Praefat, in Prophetam Joel in suis Germanicis, edit. Wittgenberg, anno 1607, sunt ista: *Dass aber (Joel) von Thal Josaphat spricht, wie der Herr alle Heiden daselbst für Gericht fordern wolle, welches die alten Väter von jüngsten Gerichten verstehen, und ich solchen Verstand nicht verdamme. Halt aber dennoch, das Joels Meinung sei, gleichwie er das ewige Jerusalem, die christliche Kirche heißtet, also heisste er auch die selbige, das Thal Josaphat, dorumb, dass er Welt zur christlichen Kirchen durchs Wort gepoldert, und in derselben gerichtet und durch die Predigt gestroßt wird, wie sie allzum Sünden für Gott sind... den Josaphaththal, heisst Gerichtthal. Gleichwie auch Hosæas im 2 cap. vers. 15 die christliche Kirche, das*

negat, per vallem Josaphat cit. loc. intelligi certum aliquem locum prope Jerusalem situm: inquit omnino negat contra sensum SS. Patrum, quod cit. loc. de iudicio extremo sermo sit, sed vult citata verba Joeli intelligenda esse de Ecclesiæ Christi, quam putat vocari vallem Josaphat, quia ad eam omnis orbis per predicationem verbi divini vocatus, per conciones arguit, quodam modo iudicatur et convincitur quodammodo sumi peccatores coram Deo.

Verum contra omnes hos adversarios ostendo, vallem Josaphat, de qua Propheta Joel cit. loc. loquitur, esse locum certum, determinatum, et vocem Josaphat hoc non sum appellativa pro quocumque loco, ubi erit iudicium Domini, nec hie accepit pro Ecclesiæ Christi, sed esse nomen proprium significans vallem inter Ierusalem et montem Oliveti sitam. Omnes enim qui de Jerosolymâ et locis circunscitis scripserunt, quique transactam sanctam oculis podibusque illustraverunt, teste Riberæ affirmant, inter templum et montem Oliveti esse vallem Josaphat, atque eam hodièque indigencia appellant; eis nos negamus, nisi velut morte Scriptorium in dubium omnia vocare? Certe Adrichomius in Descriptione Terra sancte distincte sit: *Valles Josaphat, quæ et valles Cedron, et valles montium vocatur, valles est latu, profunda, inter Ierusalem et montem Oliveti interjecta, totam ab Oriente cingens urbem, quæ torrens Cedron transuersus suis aquis egestat secundum...* In hæc valle pùi ab religiosis reges Jude, Aza, Eschias, et Josias... combusserunt idola eorumque cineras in torrentem Cedron proiecserunt, etc. Similiter venit Beda (1) ita de hæc valle scribit: *Juxta murum templi vel Ierusalem, Gehennon occurrit, que est valles Josaphat à septentrionali plaga in Austrum perrecta, per quam torrens Cedron, si, quando pluvia rura aqua recipit, decurrat. Hæc valles et parva campi plantiles, irrigati et nemorosa, plena de cœliis, locum in se quodam Baali sacrum habuit. In hæc turris regis Josaphat, sepulcrum ejus continens (2); et cuius ad dextram de rupe montis Oliveti,*

Thal Achor nennet. Quæ verba Lutheri germanicae significat: (1) Quod autem (Joel) sit, dominum congregatum omnes gentes in vallem Josaphat ad iudicandum eas, quod antiqui reges de extremo iudicio intelligent, neque ego hinc sensum reprobo. Cense tamen, Joeten, quoniammodum Ecclesiæ Christianæ tam nomine Jerusalem... denotat, ita eandem etiam nomine valles Josaphat designat, et quod totus mundus ad Ecclesiæ Christi per predicationem verbi divini vocatus, in eum judicatur, seu per conciones arguit, et convincitur, quod omnes sumi peccatores coram Deo... Nam Valles Josaphat significat *valles iudicii*: sicut etiam Oseea cap. 2, v. 15, christianum Ecclesiæ appellat *Vallem Achor*.

(1) Ille libello de locis sanctis, cap. 6, qui in tom. 3 Operum Ven. Beda continetur, mihi pag. 490 et 491.

(2) Notandum tamen, quod quanquam extet adhuc sepulcrum in eâ valle quod vulpis indigenarum Josaphat existimat; id tamen quibusdam non probatur, quoniam 5 Reg. 22, 51, et 2 Paral. 21, 1, sepulcrum dicitur Josaphat in civitate David, nisi forte casu aliquo postea in turrim illam et vallem translata sint ossa Josaphat. Unde Cornelius à Lap. Comment. in Joel. 3, 2, ita ait: *Porr̄ valle hæc nomen accedit à*

excisa et separata domus, duo cavae habet separata, et hoc est, Simeonis senis, et Joseph sanctæ Marie sponsi: in eadem valle S. Marie rotunda est Ecclesia, lapideo tabulata discreta, cuius in superioribus quatuor altaria, in inferioribus unum habetur in orientali plaga, etc. Præterea Rabbi David, tametsi chaldei interpretis interpretationem de nomine Josaphat, quod interpretatur *iudicium Domini*, non rejeicit, de valle tamen sic nominata in hebreo scribit: *E Hæc porr̄ valle erat regis Josaphat, et fortassis ibi adiudicatur, aut aliquod opus gesserat, ut propterea nomen ejus relinqueret, vicinæ est urbi Jerusalem.* 2. Certum ergo ex his auctoribus vallem aliquam fuisse, quæ diceretur Josaphat, quoniam non sibi prorsus certa causa hujus nominis. Accedit, quod, quoniam interpres chaldei cit. loc. vocem Josaphat interpretentur in sua versione, *iudicium Domini*, tamen S. Hieronymus in sua Versione latina, et 70 Interpretates in sua versione græca loc. cit. retinueré vocem Josaphat immutat, satis manifesto indicio, quod iudicatur, eam hie esse nomen proprium, et vallem Josaphat esse locum certum et definitum, tametsi vox Josaphat secundum versionem litteralem significet *iudicium Domini*; sicut multa nomina propria in quibus lingua possunt aliquid aliud latius patens, genericum aut specificum significare. Si nomen hebreum Josaphat significat colum, nomen David significat dilectus, etc. Denique addit, quod ille hebreæ sciunt, ex ipsa compositione et terminacione nōrit, Josaphat esse nomen proprium, et quæc as Josias, Joannes, Justus, etc., prout etiam Cornelius à Lap. observat.

14. Corollarium. Ex dictis etiam patet, rejeciendam esse doctrinam Lutheri numero precedit, recensitam, dñm sit, vallem Josaphat Joel. 3, 2 et 12, significare Ecclesiæ Christianam. Neque enim in evit Lutherus ex paritate, quam aferit, de valle Achior, ita argumentando: *Vallis Achior Oseea 2, 15, Ecclesiæ significat; ergo etiam vallis Josaphat loc. cit. apud Prophetam Joelen significat Ecclesiæ Christianam.* Nam negamus suppositum, quod valis Achior Ecclesiæ significet. Ut enim Cl. Widenhofer ostendit, valis Achior in hebreo idiomate significat *vallem perturbationis*, ab *achar*, juxta nomenclationem à Josue cap. 7, 24 et 25, impositam. Quod si Lutherus cum suis sequacibus velit, Ecclesiæ suam esse talen vallem Achior, hinc annuimus; sed quod hæc valis veram Christi Ecclesiæ significet, negamus et peremamus. Ceterum, etiam si valles Achior cit. loc. Ecclesiæ significaret, nondum tamen inde sequeretur, quod etiam valles Josaphat, Joel. 3, 2 et 12, secundum sensum litteralem Ecclesiæ Christi significet, et non locum seu vallem certam et definitam, que erit locus extremi iudicii. Contrarium enim contextus clarae indicat, et à

(1) Verba Doctorum Angelici in 4, dist. 48, q. 1, art. 4, quæstionem à 4, sunt haec: *Ad quartam questionem dicendum, quid qualiter illud iudicium sit futurum, et quomodo homines ad iudicium convenient, non potest multum per certitudinem scriri, tamen probabiliter potest colligi ex Scripturis, quid circa locum manitus Oliveti descendit, sicut et inde ascendit, ut idem ostendatur qui ascendiit, et qui descendit.*

(2) Verba Doctoris Soto in 4, dist. 47, q. 1, art. 4, sunt ista: *Hæc tamen non obstante opinione, tanquam longe probabilior statuit conclusio, quid iudicium celebrandum sit in valle illâ Josaphat, quæ jacet ad pedem montis Oliveti versus urbem, scilicet Ierusalem.*

unque ibi judicet, ubi judicatus est, et vindictam sumat de suis persecutoribus, alilus omnibus qui suo sanguine uti noluerunt. Ita cum S. Thomâ loc. cit. Lyrana, Vatab., Mariana, Dominic. Soto, Paulanus, et passim ali scholastici, ac nominatum Suarez (1).

448. Dices : Si locus ille aptior Christi glorie, iudicioque videatur, in quo ipsi accusatus et damnatus est, tunc judicium extremum non in valle Josaphat, sed in pretorio Pilati, vel in monte Calvarie, aut saltem in Ierusalem esset institutum; quia in pretorio Pilati fuit morti adjudicatus, et in Calvarie loco sententia iusti hujus iudicij fuit executioni data. Resp. 1^o : Sive Christus in extremo iudicio sedeat supra urbem Ierusalem, sive supra montem Oliveti aut Calvarie, sive, quod probabilius est, supra vallem ipsam Josaphat, in estimacione morali semper verum erit, quod ibi, ubi iustitiae condemnatus et morti adductus est, orbem sit iudicatus; nam loca ita urbi vicina quasi ejusdem urbis suburbana existinuantur. Aduimus Riberam ad illatam objectionem his verbis respondendum : *Mibi ita videtur respondendum. Sive e Dominus supra ipsam urbem sedeat, sive supra montem Oliveti, sive, quod magis arbitror, supra vallem ipsam Josaphat,.... supra Ierusalem sedet; nam loca ita urbi vicina quasi ejusdem urbis suburbana existinuantur. Quare recte postea sit : Dominus de Sion rugiet, et de Ierusalem Dabit vocem suam. Sed captissimus locus est valis Josaphat, , etc.* Resp. 2^o : Cum S. Thomâ et aliis, rationem, cur Christus orbem iudicaturus non in praetorio Pilati, aut urbem Ierusalem, vel montem Calvarie descensurus sit, sed potius supra montem Oliveti et adjacentem vallem Josaphat, esse hinc, quia Christus, quamvis passus sit in forma passibili et humili, venturus tamen est cum maiestate et gloria splendore; et ideo non descendet in locum quo passus est et condemnatus, sed ad illum unde gloriosus ascendit. Ad secundum, dicendum, inquit doctor Angelicus loc. cit., quod, quamvis Christus per hoc, quid iustitiae iudicatus est, dicariam potestem mererit, non tam iudicabit in forma infirmatis, in qua iustitiae iudicatus est, sed in forma gloriosa, in qua ad Patrem ascendit; unde locus ascensionis magis competit iudicio, quam locus ubi condemnatus est.

Sed siis : Mons Oliveti et valis Josaphat non sunt idem locus; ergo si Christus iudicet descendet supra montem Oliveti, iudicium extremum non erit in valle Josaphat. — R. verbis Dominic. Soto (2) haec objectionem diluentes : Respondetur, quod cum vallis ad pedem monticuli (i. e., montis Oliveti) extendarunt, conjectur, quod Christus in latere, vel in cœcumine montis in aere sedebit, unde a cœctis electis conspici possit : qui itidem circa ipsum in aere sublimes erunt; et in valle subtus erunt damnati in terrâ.

Instabat : Vallis Josaphat non potest capere multitudinem omnium hominum ultimâ illâ die iudicant-

(1) 5 p. quest. 57, a. 6, disp. 55, sect. 3.

(2) In 4, dist. 47, quest. 1, art. 4.

dorum; ergo manet argumentum. — Resp. : Ad hanc instantiam in sequenti questione mox respondebimus. 449. Queres V : *An veri speciem habeat, aut aliqui verisimile fieri queat, quid vallis Josaphat capere possit multitudinem omnium hominum iudicandorum?* Resp. : Etiamsi extreum iudicium in valle Josaphat futurum sit, necesse tamen non est asservare, hanc vallem esse tam spatiom, ut omnes homines iudicandos capere valeat, prout S. Thomas (1) cum aliis jampridem observavit. Nam, ut Dominicus Soto doctrinam doctoris Angelici secutus, recte ait loc. cit. : *Quoad electos nulla est difficultas. Cum enim per doctorem agitatis sint in aeren sublevandi, poterunt alii alii sublimis elevari. Quâ utique ratione in parvo spatio respectu terra possit omnes aerem replete existere. Damnatos verò non est necesse omnes intra vallis spatium intercludi, sed erit vallis plena, et circumiacenta loca, quanta illis capienda sufficient. Nam etsi humanitatem Christi visuri sint omnes, tantus tamen erit splendor supernaturalis Christi, ut a quânum maiori distantiâ videri possit.*

450. Dices : Ipse Petrus Lombardus episcopus Parisiensis (alio nomine Magister Sententiarum dicitus) opinione illorum qui verba Joeli cap. 5, v. 2, sic intelligunt, quid Christus in valle Josaphat de scensurus sit ad iudicium, appellat puerilem (2); ergo haec opinio deferenda est. — Resp. 1^o : Nostram sententiam de loco iudicij extremi expressè tenet S. Thomas et hujus sectator Dominicus Soto, et quidem ibi, ubi citatum textum Magistri Sententiarum explicavit, ut ex dictis manifestum est; ergo nostra haec sententia non est contraria Magistro Sententiarum. 2^o Magister Sententiarum loc. cit. illorum opinionem appellat puerilem, quia citatum textum Joeli hoc sensu accipiunt, quod Christus in ipsam vallem Josaphat de scensurus sit, et non tantum in aeren supra hanc vallem. Vult nimur Magister Sentent. et recte quidem (3), quod Christus iudicet non de scensurus sit in ipsam vallem Josaphat, sic enim à tot hominum millionibus in persona suâ videri non posset, sed descendet in aeren huius valle et monti Oliveti incumbentem et vicinum. Sed debet enim in nube lucida et gloriosa. In valle vero loquiscitur ei vicini consistentes homines iudicandi, circumstantibus angelis ; sed electi et beati rapientur in nubibus obiam Christo in aera, ut ait Apostolus. Atque hanc ipsissimum doctrinam etiam Magister Sentent. nobiscum posuit; audiamus proprii ipsius verba loc. cit. ita loquentis : *Putant quidam Dominum descendere tandem, conjectur, quod Christus in latere, vel in cœcumine montis in aere sedebit, unde a cœctis electis conspici possit : qui itidem circa ipsum in aere sublimes erunt; et in valle subtus erunt damnati in terrâ.*

Instabat : Vallis Josaphat non potest capere multitudinem omnium hominum ultimâ illâ die iudicant-

(1) In 4, dist. 48, quest. 1, art. 4, quæstumcula 4; ubi doctor Angelicus ita ait : *Ad prius ergo dicendum, quid magna multitudo in parvo spatio comprehendi potest : sufficit autem ponere quantumcumque spatium circa locum illum ad capiendum multitudinem iudicandorum, duomodo ab illo spatio Christum videre possint, qui in aere eminet, et maxima claritate resplendet a longinquâ inspici poterit.*

(2) L. 4 Sententiarum, dist. 48, artic. de loco iudicij.

(3) Vide Cornelium à Lap. Comment. in Joel. 5, 2.

et sorum in vallem Josaphat in iudicio, eo quid ipse per Joelem prophetam sic loquuntur : *Congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat, et discipalte ibi cim eis. In cuius capituli expositione ita reperi. Hoc quidam pueriliter intelligunt, quod in valle, que est in latere montis Oliveti, descendens sit Dominus ad iudicium, quod frivolum est. Quia non in terra, sed in spatio hujus aeris sedebit contra locum montis Oliveti, ex quo ascendit Josaphat autem Interpretatur iudicium Domini. In vallem ergo Josaphat, id est, iudicij Domini congregabunt omnes impii. Justi verò non descendenter in vallem iudicij, id est, damnationem; sed in nubibus elevabuntur obiam Christo. Ex quibus verbis Magistri Sentent. manifestè patet, quid eamdem noscimus sententiam docerit de loco extremi iudicij, quam de S. Thomas, et aliis theologi et interpres Scriptura communiter sentiunt.*

151. Corollarium I. Illy qui universale iudicium in valle Josaphat futurum docere, aut cum D. Thomâ et communis aliorum docent, hanc suam assertiōnem nunquam eo sensu intellexere, quid valis Josaphat omnes iudicandos homines ambitu suo conclusura sit, sed solum, quid haec valis sit velut centrum futurum immense illius multitudinis hominum congregandorum, juxta illud Joel. 3, 12 : *Consergent et ascendunt gentes in vallem Josaphat; quia ibi sedebit iudicem omnes gentes in circitu, sive, ut paraphras chaldaica habet, ut iudicem omnes gentes circumviciinas.*

Corollarium II. Hoc sensu intellectu nostra sententia faciliè explicatur, quoniam omnes gentes congregande sint coram Christo iudice in valle Josaphat universale iudicium instituente; ut ex dictis abunde liquet, et ex eo, quia Cl. De Feller (1) contra regium architectum eastrensem (ingenium) et geopramum D. Joulain (2) facto calculo demonstrat, quod spatium quadratum 100 italicorum miliaiarum (seu circiter 50 gallicorum aut 25 germanicorum miliaiarum) sufficiat capiendo omnibus hominibus, qui ab Adamo usque ad annum mundi 6000 seu per sex milia annorum extiret et existent.

Corollarium III. Non est necesse ut amplectatur sententiam Origenis, et aliorum, qui teste Calmeto negant, gentes in valle Josaphat congregandas ad iudicium, et censem, populos potius super universam terram congregandas, et fulgorem Filii Dei similem futurum spectaculum fulminis, qui tempore momenti odiem in omnes eniat terras. Non est, inquit, necessarium, hanc sententiam adoptare. Communior enim altera sententia de loco iudicij, nimurum de

(1) In Philosoph. Catechismo, p. 468 et 469, tom. 5, pag. 91, 99, edit. Leod. anno 1805.

(2) D. Joulain demonstrare (sed frustra) conatus est, quod universalis resurrectio mortuorum in nostro verbo terrarum possibilis non sit, sed longe major se spacio globus terrestris creandus sit, si omnes omnium seculorum homines resurrectores capere debent. Huius auctoris hæc de re dissertatione, seu putativa demonstratio, extat in Encyclopedico Diario (Journal), sept. 1770, pag. 267.

CAPUT III De Amos.

Amos, hebr. אָמֹס, h. e., oneratus (1), alias ab illo Amos זָמָן, qui fuit pater Isaiae prophete, erat de tribu Juda, unus in posterioribus de Thoccie; quod oppidum sex milibus, ad meridianam plagam à Bethel abest, ut ait S. Hieronymus; et quidem armentarius, h. e., opilio, ut pariter ait Hieronymus. Prophetavit ad regnum Israël, seu ad decem tribus; obiter tamen etiam ad Judam, et ad alias gentes. Israëli captivitatem preannuntiavit assyriacam, Iudea Babyloniam; mixta hinc inde letis preannuntiis de Messia, qui libertatem, pacem, omnemque prosperitatem, et quasi aureum seculum in orbem invehat. Dium in Samaria et Bethel idololatras increpat, ab Amasiā sacerdote idololatria variè afflictus, tandem per filium eius Osce tempora veile transfixus est, ac semivis in Thebea deiectus, post paucos dies ex vulnera occubuit (2). Sanctorum Catalogo adscriptus legitur martyrologio romano, 51 martii.

152. Queres I : *Quomodo verum sit illud Amos 5, 25 et 26 : Numquid hostias et sacrificium obtulisti in deserto quadriginta annis donus Israel? h. e., non obtulisti: Et portabis tabernaculum Moloch vestro et imaginem idolorum vestrorum, etc.; cum tamen nemo negare possit, in deserto ab Israelitis (Exod. 24, 5, item Levit. 8, 1, 2 et seq.) Domino oblata fuisse sacrificia?* Resp. : Dist. : Nemo negare potest, in deserto ab Israelitis Domino oblata fuisse sacrificia primis duobus annis, conc. ; residuo tempore peregrinationis per desertum, nego. Nam post caput 10 Levitic. toto reliquo Levitico, Numeris et Deuteronomio nusquam legimus Israelitas sacrificasse; adeoque post erectionem tabernaculi, et consecrationem Aaronis et filiorum ejus, sacerdotes nunquam vel raro obtulerunt Deo sacrificium in deserto per 58 annos et ferè undecim menses (3); sicut in eodem deserto nec circumcisio fuerunt, ut constat ex Iose. c. 5, v. 7. Ratio utriusque potuit esse, quia semper incerti, quandoù subsisteret licet, ad omnem columnam nubis motu movere castra debebant; vel id non fecerunt ob continua murmur, molestias itinerum,

(1) Nominis hebraici Amos non una omnium est interpretatione. Nam juxta S. Hieronymum (Prefat. in Amos) et Tirinum (Prefat. in Amos) hoc nomen significat Populus onus; juxta Xav. Widenhofer (Prefat. in Amos) et Franc. Haselbauer (In Lexico hebreo-chaldaico), significat oneratus, et quidem juxta Haselbauerianam expositionem, oneratus lingua, sive blerus.

(2) Ita de mortis genere, quo Amos Propheta obierit, testatur Epiphanius, de Vita pro. c. 12; Isi. de Vita et Morte SS. c. 45; Doroth. Synops. cap. 2; Chronic. Paschal. p. 447; Martyrol. roman. ad diem 31 martii. Alii tamen alter loquuntur de genere mortis, quo hic S. propheta obierit.

(3) Vide Tirinum Comment. in Amos 5, 23; item in ejusdem interpres Chronic. c. 19 et 20.

defectum pecorum, etc., quod inde colligimus, quia Deus apud prophetam Amos cit. loc. Israelitis negligunt veri cultus divini exprobant, et ut Tirus (1) exponit, ad eos re ipsa intendit dicere : « Vos, o Israelite ! per 40 annos in deserto non sacrificatis ; interim tamen sat olifi, sat animi, vobis tum erat ad portandum tabernaculum idoli Moloch, et victimis eidem instrundem, » etc.

Dies : Juxta modi dicta, Israeliti in deserto tantum per 58 annos et fere undecim menses a sacrificiis Domini offerendis abstinerunt; non autem per integros 40 annos, prout tam apud prophetam Amos cit. loc. dicitur; ergo veritas hujus loci non salvatur. — Resp. : Conec. ant. neg. cons. Nam si Tirus, Cornelius à Lap. aliique interpres, Comment. in hunc locum, recte observant, nos est tam nobis, quam ipsi etiam S. Scriptura usitatus, quo numerum integrum ac rotundum solet ponere, levem excessum vel defectum ferè negligendo. Sic Judic. 9, 5, dicitur Abimelech occidisse septuaginta fratres, filios Gedeonis, cum fuerint tantum sexaginta novem; nam unus, puto Joathan, fuga elapsus evasit. Sit passim diebus 70 Interpretes, item 70 discipulus Christi, cùm fuerint septuaginta duo. Similiter ergo apud Prophetam Amos loc. cit. vocantur 40 anni, cùm fuerint tantum 38 et fere undecim menses. Ita Tirus, Cornelius à Lap., aliique in cit. locum dicti prophetae.

435. Corollarium. Errant Tindalius et Voltaireius, quibus in cit. loco propheta Amos non videtur alius subesse sensus, quām Israelites toto 40 annorum tempore in deserto, Deo nunquam sacrificasse. Contrarium constat ex dictis. Scriptum etiam de cit. loc. propheta Amos auctor Epistolarum Iudaicarum ad dominum de Voltaire, paginā 206, affirmans se omnino, quā hic de re fusa exequitur, à Lelando aliisque Anglis hasuisse, quā impium Tindalius confutat.

436. Quæres II : « Quoniam Amos (cap. 7, v. 14) cum veritate dicere poterit : Non sum propheta ; cum mox vers. 15 addat : Dominus dixit ad me : Vade, propheta, ad populum ? An non esse propheta, et tamen prophetare, nullam involvit contradictionem ? » Septuaginta Interpretes habent : Οὐδὲ πεπρέπει σὺν οὐτοῖς πεπρέπει, ἀλλ' αὐτὸς οὐδὲν, καὶ κατάστασιν. Non eram propheta, neque filius Propheta ; sed caprarius eram, et vellicans syconiorum. Ceterum allati in presenti questione textus sensus est : Non sum propheta, scilicet ex primā meā institutione et professione, q.d. Ordinarium officium meum non est prophetare; sed pascere armenta; Dominus tamen ab his me avocavit, ut prophetem populo Israel, quo peracto rursus rediremus sum ad mea armenta. Ita Cornelius à Lap., Tirus, Menochius, et alii.

435. Quæres III : « Quid de expositione Amos cap. 8, v. 11, ubi dicitur : In die illâ suscitabo tabernaculum David, quod eccecidit, et redificabo aperturas muralium eius, et quæ corruerant, instaurabo ; et redificabo illud sicut in diebus antiquis ; quid, inquam,

(1) Vide supra, num. 5, 57, 84, 145, 144.

de expositione horum verborum, quam famosus auctor libri Horus dicti pag. 508 et 509 adferit, sentendum sit. » — Resp. : Hæc exppositio, seu potius reflexiones ab impio isto auctore in citata verba prophetæ Amos factæ sunt labefactæ, impie, false, et gratis confectæ, quæ ex germanico idiomate in latum translate, ita sonant : Etiam hoc effatum (prophetæ Amos) Apostoli de creatione regni Magistris sui interpretabantur, quām illud Amos more aliorum datum (vult, ut reor, dicere, aliorum prophetarum e. T.) mutuaverit ab ethniciis astrologis, qui domum David minimè curabant, sed potius restauracionem domorum celestium... quæ a profanis planetarum diis destructa fuerant. E contrario Amos existimat, colestes seu regias domos esse tabernaculum David, et inde protulit supra citatum vaticinium, quod tamen nunquam implatum est, quia ipsius (i.e., prophetæ Amos) natio (nempe Iudei) è tempore captivitatis Babylonicae firmè semper sub iugo incircumcisorum oppressi detinebantur. Verum quis non videt, auctorem libri Horus dicit, hic more suo asseverare id, quod non verbo probat, scilicet prophetam Amos suam prophetiam, cap. 9, v. 11, ab ethniciis astrologis mutuam compassisse ? Praterea falsi supponit, quod citatum vaticinum Prophetæ Amos intelligentem sit in sensu carnali Judeorum de restauratione regni terreni donum David : cùm tamen ipse S. Jacobus, Act. 15, 15, 18, illud explicit de regno spirituali Christi seu Ecclesiæ christianæ, in concilio Hierosolymitanæ dicens : Viri fratres, audite me. Si mon narravit (nempe S. Petrus), quemadmodum primus Deus visitavit sumere ex gentilibus populum e nominis suo. Et huic concordant verba prophetarum, sicut scriptum est (nunquam Amos 9, 11 et 12) : Post hec revertar, et redificabo tabernaculum David, quod eccecidit ; et diruta ejus redificabo, et erigam illud ; ut requirant ceteri hominum Dominum, et omnes gentes, et super quæ invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hac. Porrò notissimum est, Jacobum his verbis Petri sententiam confirmare voluisse, nempe gentiles ac Evangelium fuisse vocando, ut in unum Ecclesiæ corpus cum electis Iudeis coalescerent. Sententia enim Petri in concilio Hierosolymitanæ, ibid. 7, 10, hec fuit : Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire genitores verbum Evangelii, et credere. Et quia novit corda Deus testimonium perlibabit, dans illis Spiritum sanctum, sicut et nobis, et nihil discrebit inter nos et illos, fide purissima corda eorum. Ad quod effatum Petri Apostolus Jacobus cit. loc. provocat, dum allegat prophetam Amos de spirituali regno Christi, i.e., de Ecclesiâ Christi ex Iudeis et gentibus congregandâ interpretatur. Reclassimè ergo hic scriptum Hieronymus : Ut Apostolorum præcessit auctoritas, maximè Petri et Jacobi, quos columnas Ecclesiæ eas electionis vocat. Galat. 2, 9 ; ibi omnis varia explanationis tollenda suspicio est, et quod à tantis viris exponitur, hoc sequendum. Certe nemo non sanx mentis videt, expositionem citatae prophetæ Amos, quam S. Jacobus cit. loc. facit, esse sa-

piuentem et magis fundatam, quām vanam illam, deliram et implam suspicionem, nullis argumentis probatam, quod Amos ex ethnicon astrologorum fabulis suam illam prophetam consarcinaverit.

Casterum, si memoratum vaticinum propheta Amos non in sensu carnali seu Judeo de restauratione terræ regni, sed in sensu sublimiore de spirituali Christi regno intelligatur, prout intelligendum esse, et S. Jacobus Apostolus loc. cit., et interpretes (1) docent; tunc Iloro probandum restat, quod idem vaticinum non sit implutum. Certe regnum Christi, seu Ecclesia de facto existit, et aeternum triumphans in celo existet.

CAPUT IV. De Abdia.

Jonas, hebr. יְהוָה כֹּלֶב, h. e., servus Dei, ex Idumæa oriundus erat, inquit Rabbi Salomon et Rabbi David, incertum quo tempore. Sed alii omnes tradunt fuisse Judæum, et quidem Sichilitan (2). Argumentum prophetice ipsius est : 1^a Predicuit Idumæi affigentibus Judæam exiūdium ; 2^a Salutem in Sion. Habet caput unicum. Quamvis autem brevissimum sit omnino prophetarum numero verborum, gratia tamen mysteriorum cuivis equalis est : Unde S. Hieronymus, Comment. in Abdiam, de eo ait : Propheta parvus suppeditatione versuum, non sensuum. Porro vita sanctitatis eruit, et sanctorum Catalogo in Martyrologio romano adscriptus est 19 novembre.

157. Quæres I : « Quoniamò explicetur illud (Jona 1, 5) : Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis à facie Domini ; etiam tamen Jonas, utpote propheta, sciverit, Domini ubique esse, adeoque nomen a facie Domini fugere posse ? » Resp. : Propheta Jonas utique non potuit fugere ab omni præsenti Dei, et proh se habeat Deum, qui fecit mare et aridum, Jon. 1, 9, ubique esse ; attamen fugit à ministerio et imperio Dei. Renupt tempore ire in Ninivem, timens, ne Deus infinitè clemens ad Ninivitarum penitentiam reconciliatus, peccatum intentatam remitteret, ut alii ipsius (2), sicut quasi falso propheta irrideretur. Fugit ergo Jonas a facie Domini in dissatas regiones, non quasi putaret, se ibi Deum latere posse ; erat enim propheta. Sciebat ergo Deum esse ubique, et omniscium ; sed quod speraret, Deum se ita profugum et renitentem, ex remissimis illis regionibus non revocatum, nec remissum in Ninivem (5).

158. Quæres II : « 1^a Qualis fuerit ille piscis tam grandis, ut Jonam (Jon. 2, 1 et 11) deglutiaret, ac postea evomeret in aridum ? An fuerit balanus, vel aliud monstrum marinum ? 2^a An verisimile sit, quod piscis tam grandis littori adco appropinquaverit, ut hominem in aridum evomere potuerit ? » Resp. ad primum : Licet permitti putent, piscem hunc, qui glutivit Jonam, fuisse balanum, negat tandem id Rondeletius (4), Aldrovandus (5), Pineda (6),

(1) Vide Cornelium à Lap., Comment. in hunc locum Adiae.

(2) Jon. 4, 2, ubi affluit Jonas, quia vaticinum suum adversus Ninivem videbat non impleri, ita ad Deum oravit : Obscurio, Domine, numquid non hoc est verbum meum, cùm adiuv essem in terra mea ? proper hoc preoccupavi, ut fugerem in Tharsis. Scio enim, quia tu Deus clemens et misericordis es, patiens et multæ miserationis, et ignoscens super malitia. »

(3) Vide Cornel. à Lap., Comment. in Jona 1, 5.

(4) L. 15, de Pisibus, cap. 12.

(5) L. 5, de Pisibus, c. 52.

(6) L. 4, de Rebus Salom., c. 12.

et alii complures, præsertim recentiores, cæ maximè de causa, quod balena arietori sit guttare, nec facile nominem integrum deglutiere possit. Verum id intelligendum est de parvis et communibus balenis. Nam majores, ait Cornelius à Lap., sunt instar montium, que faciliter homines et boves integros deglutiuntur. Et tales, tam proceræ balenæ, licet rariores, dantur etiam in mari Mediterraneo, in quo Jona navigavit. Certe S. Augustinus⁽¹⁾ agens de ore ceti Jonam deglutiens, et hanc historiam contra Porphyrium, qui eam ut fabulosam irrisit, defendens testatur, Cartaginem (qua urbs mari Mediterraneo adiacet) ingenis ejusmodi balene scelerum aspectu terrible suo tempore publice spectatum fuisse. Verba S. doctoris loco citato sunt: Ut enim omittantem commemorare, quanta magnitudo belluarum ab eis, qui experti sunt, indicetur, ven- ter, quem costas ille muniebat, qua Cartagine in pu- blico fixe populo nota sunt, quot homines in spatio suo capere posset, quis non conjicit, quanto hiatus patebat os illud, quod velut janna speluncæ illius fuit? Praeterea, testo Lexico Universalis Lipsiensis⁽²⁾, Georg. For- nieri, in sua Hydrographia, narrat quod duo homines in ventre illius balene inventi fuerint, qui in mari Mediterraneo in litus hispanicum Valentia ejecta est. Quare nulla est necessitas negandi, piscem, qui Jonam deglutiuit, fuisse balenam; prout etiam memoratum Lexicon Univers. Lips. ibidem aperit fatur.

Nolim tamen idœ rejecere sententiam Rondeletii, Aldrovandi, aliorumque suprà citatorum, quibus etiam Cl. Bullet⁽³⁾ accedit, contenduntum, belluarum marinarum, qui Jonam deglutiuit, non fuisse balenam, sed carchariam seu lamiam, i. e., canem marinum, germanicæ Hayfisch, Seehund, Seewolf, de quo Lexicon Universal. Lips., loc. cit., multa narrat. Con- sent ergo ipsi, ait Cornelius à Lap., de modo cita- tis auctoribus loquens, piscem hunc (qui Jonam deglutiuit) fuisse illum, qui carcharias... atque ab Ita- lis et Nicandro aliisque vocatur lamia, qui ingens est, voracissimum et anthropophagus, rictumque oris et guttur habet immane, prout ea depingit, et in imagine spectando exhibet Aldrovandus, lib. 3 de Piscibus, c. 52. Carcharias enim sive canis, est galeonum omnium maximus, magnitudine thyrsos ipsos vincens, et in tantum aliquando excedentes, ait Rondeletius, ut curru impositus, vix à duobus equis vehi possit.... Addit Rondeletius, vidisse se medicorem, qui mille libras ponderabat; Nicenses verò sibi testatos esse, refert Gillius, sese istiusmodi piscem ad quatuor millia librarum accedentem ce- piisse, et in ejusdem ventre solidus hominem re- persisse, et simile quid Massilienses sibi narrasse; comprehendisse, inquam, se canem, in quo lorica- tum hominem invenirent. Vedit insuper Rondele- tius in Santonico littore alium, cuius os et gula

(1) Epist. 49, quest. 6.

(2) Tom. 12, artic. Hay, See-Wolf, See-Hund, pag. 956.

(3) Reponses critiques, tom. 2, pag. 202, edit. an. 1819.

tantidem erat vastitate, ut hominem etiam obesum com- modè capere potuisset; inquit vero si os canis marinæ ita hians conservetur..... canes terrestres illud in- gredi, et ventriculum subire, ut piscium reliquias devorent. Hæc de causa carcharias à nomulis va- catur lamia, οὐτε τοῦ λαρυγγοῦ, id est, à gula et gut- ture, cō quod magnum et quasi immane guttur ha- betur, sitque voracissimum.

Perrò, si his auctoribus, corunque sequentes ob- jicias, pisces, qui Jonam deglutiuit, vocari cetum, Matth. 12, 40, hoc autem vocabulum convenire balenæ, non verò carcharias seu cani marino, respon- dent, à S. Scripturâ non exprimi, qualis fuerit pisces illi grandis. Nam hebreum dag gadol, grecum κέντωκτος, et latinum cetus, generaliter significant quenvis grandem pisces. Unde ceteri nomen commune est ad balenes, phycetes, orcas, pristas, lamias, thymos, omnesque pisces pregrandes, maximè si ad deglu- tiendos homines capacitatem habeant. Hinc non mi- rum, quod carcharias à Galeno, Eliano et Oppiano, aliisque inter eis recentescuntur.

159. Ad secundum facilis est responsio, si pisces, qui Jonam deglutiuit, fuisse carcharias seu canis marino, et non, ut Cl. Buller, loc. cit., observat, potest haud difficulter ad litus mari pervenire. Ceterum etiam balena, quamvis ut plurimum in majore mari profunditate moretur, tamquam jussu divino facile adi- putuit, ut in aridam prophetam evenerit; ferme sicut, Gen. 2, 19, Deus animantia adduxit ad Adam, ut videtur quid vocaret eam; aut sicut Ibid. 7, 9, ea in- gressum sunt arcana Noe vel insito illis occiso motu, ut sponte accederent, vel adducta angelorum mysterio. Unde infirma et futilis est illi incredulorum objectio, dum autem balenam non potuisse Jonam eveneri in aridam; cùm tam grandis pisces non potuerit hinc appropinquare, ut hominem in aridam eveneret. Ceterum, etiam si ad hoc opus fuisset miraculo, id veritati historie non obesset.

160. Scholion I. Juvat hic annectere quoddam fa- cillum non injucundum, quod cum historia Jona à monstro marino evenerat, et iterum in aridam incolumis ejecl, aliquam analogiam habet. Narratur illud ab auctore anonymo (viro in naturalium rerum historiæ perquam eruditio, et medicinae doctore) in libro recente edito, cui titulus: Versuch einiger Unterhal- tung-Stunden, etc. Edit. Augustan. 1792. Narratio autem ex D. Müller desumpta, referunt in memorato libro (1) his verbis, quæ ex germanico in latinum translatæ, sic habent: De Müller narrat de eo (i. e. de carchariâ seu cane marino) sequentem memo- rabilēm historiam: Nauticus quidam anno 1758, procellosus tempestate ex navi in mare Medi- terraneum (in quo etiam Jona navigavit) miserè deci- dit. Illeò hic pisces (nempe canis marinus) aderat, et virum altâ voce operi inelamantem vasto oris sui hiatus excepserat, ac aliorum aspectu subduxerat.

(1) Pag. 506 et 507: Aliwo von den Hayfischen (unter welchen auch carcharias oder der Seehund ist), abgehandelt wird.

Sed quidam sociorum sine mora in navigiolum de- silient, misero open latiri, et navarchus ipse, qui hume casum proprii oculis viderat, mox tormentum bellicum adversus monstrum illud marinum explodi jussit, quod globo tormentario tam feliciter percursum est, ut nauticum illum immanni hiatus oris sui devoratum evenerit adhuc vivente, et modice lesum, quem approperans navigium exceptit; bellua vero illa marina laqueis irretita captaque est. Porro ejusdem monstri longitudo decem cubitorum, lati- tudo quatuor cubitorum, pondus trium milium du- centarum et viginti quatuor librarium erat.... Igitur haud mirum, quod huius generis anthropophagus pisces olim etiam prophetam Jonam deglutiuerit. Ita memoratus auctor anonymous et D. Müller, hoc factum in sua versione systematis naturæ à Linnaeo conscripti narrat part. 5, p. 268 et 269. Ceterum, Hollandi memoratum pisces seu hay-fisch appellant Janus-Hayz. Plura de hoc referuntur etiam in Historia naturali Raffii, pag. 269 et 270.

161. Scholion II. Veritas tam grandis miracula Jona à pisces devorata, et post triduum incolumis in aridam ejetum statim per totum Orientem divulgata est, viden- turque gentiles inde supplices fabulum sui Herculis. Teste enim Theophylacto⁽¹⁾ fluixerunt, quod Hercules à balena sit devoratus, et ex ea incolumis redierit, nisi quod depilatus fuerit ab internum bellus calo- rem. Et Lycophron, in tragediâ Herculei, tradit, Herculem, cum rediret ex Colchide cum Argonautis, invento vellere auro, tempestatem passum, et in mare lapsum à pisces devoratum fuisse, ac post triduum saluum ex eo in mare projectum. Audiamus Salmeronem⁽²⁾ hæc de re ita scribentem: a Jones teste Jo- sepho (1. 9 Antiq. Judaic. cap. 41) à cœto ejecitus fuit in aridam in Ponto Euxino (qui cum mari Mediiterraneo communicat), terra longe dissipata ab Iope, ubi naven consideraret, ut inde commode posset pedestri itinere pervenire in Ninevæ metropoli Assyriæ... Quod verò Lycophron tragedus in Herculei tragediâ tradit, Herculem, cùm rediret ex Colchide cum Argonautis, invento vellere auro tempestatem passum, et in mare projectum; arbitrator enim illud ex traditione Jones in Ponto Euxino emovito à pisces accipit, et in Herculei personam translatisse; cùm navigatio Argonautarum in ponto Euxino fuerit. Ita celebrerrimus ille S. Scriptura interpres Salmeron.

162. Queres III: 1^a An erisimile sit, quod ceti ven-

(1) Comment. in Jon. cap. 2, ubi Theophylactus sit: Devoratur ergo à ceto Jona, tresque dies ac tertiæ noctes in eo permanet vates; que res omnem exce- derunt fidem audiendaribus videtur, maxime tis, qui ex Gre- corum scholis... ad hanc historiam accident. Quos epidem non satis denirari possum, quid fuit, ut hæc non intelligent, clem suis ipsorum alii capiantur. Apud ipsos enim non nihil ab Hercule narratur, nempe quid et ipsa à balenæ devorata, incolumis remanserit, nisi quid tantummodo depilatus redierit, idque ob ingentiam et internum belluae caliditatem. Aut igitur nostra suscipiant, aut sita rejiciant.

(2) Tom. 8, tractat. 17, pag. 155, edit. Colon. an. 1602.

ter calidissimus Jonam, ut alios cibos, non consumperet? 2^a Quid respirationem et aeris frigidi attractionem haec Prophetæ permiserit? 3^a Quid mīdore ac fæto suo olidissimum euadens, non examinabit? 4^a Quid non vix tantum, sed et mentis compotem reliquerit, ita ut is in hoc angustissimo et incommodissimo carcere, spiritu Dei afflatus, insigni et pius carmen (Jon. 2, 2, 11) Deo cecincerit?—Resp.: Fatemur cum Cornelio à Lap., Ti- rino aliisque, omnesque fateri debent, hic multa intercurssione prodigiosa, ac communes nature leges superantia. Eadem nempe potentia, que tres pueros in fornace Babylonica, et omnes infantes in materno utero tot mensibus sine esu, sine frigidâ respiratione illos foyet, etiam Prophetam Jona in ventre ceti sanum integrumque servavit, inquit S. Hieron. et Theophylactus. Malum ego sanè cum Ecclesiæ Patribus, et orthodoxis interpretibus, sincerè fateri, hic miracula intercessisse, quā novatorum nostrorum amissione imitari, quem audio, cō inceptis prolapsum, ut Jona per triduum non in ventre ceti, sed in ho-

spitio diversiter dixerit, quod insigni ceti præulerit, sicut alia nostra hospitia seu caponea insigni aquila, aquila, leonis, etc., pra se ferre solent. En ad que fatuum portenta confugiant, qui, ne cogantur admittere miraculum, omnia, que in sacris Scripturis prodigiosi occurunt, naturali ratione explicare nuntiuntur.

163. Scholion. Nulla est narratio apud Prophetas, que magis rideatur a novis philosophis, quā historia Jona à pisces devorata. Tot enim dicteris (1) hic unum, tot absurdum in illius lectione se deprehendisse arbitrantur, ut planè conclamat potest de libris di- vinis, totamque historiam pro fabula vendit. Imitantur in hoc patriarchas suos, gentiles philosophos, aliosque veteres incredulos, qui pariter factum illud Jona tanquam fabulum explodebant. *Hoc genus qua- stionis* (ait S. Augustinus Epist. 102 in questione 6, que est de Jona, num. 50) *multo cachino a paginis graviori irratis animadverbi*. Hinc etiam Theophylactus, cuius verba supra retulimus, et S. Hieronymus, cuius verba mox referimus, ejusmodi incredulos jam suo tempore vehementer redarguebant. Nec ignoro, cō inquit modo laudatus S. Pater, quosdam fore, qui cibis incredibile videatur tribus diebus ac noctibus, in utero ceti, in quo naufragia digerantur, homini- e non potuisse servari. Qui utique, aut fideles erunt, aut infideles; si fideles, multò credere majora co- gentur: Quomodo (Pan. c. 5) tres pueri missi in ca- minus astutus incendi, in tantum illesi fuerint, aut ne vestimenta quidem eorum odoris attigerit. Quomodo (Exod. cap. 14) recesserit mare, et ad in- star murorum hinc inde rigidum steterit, ut præberet viam populo transiunt. Quomodo (Dan. cap. 6) hu- mana ratione, aucta fame leonum rabies prædam e suam timens asperxit, nec tetigerit; et multa hu-

(1) Hæc dictoria et objections incredulorum egre- gie ac fusè refellit Cl. Weissenbach in novâ formâ Theologie Bibl. Tom. 2, lib. 4, quest. 50, pag. 271-278.

juscemodi. Sia autem infideles erunt, legant quindecim libros Nasonis metamorphoseos, et omnem grecam latinanque historiam; ibique cernent, vel Daphnaem in laurum, vel Phaeontis sorores in populos arbores fuisse conversas; quomodo Jupiter, et corum sublimissimus Deus, sit mutatus in eynum... et cetera, in quibus ipsa turpitudine fabularum divinitatis denegat sanctitatem; illis credunt, et dicunt Deo cancta possit. Et cum torpibus credant, potentia Dei universa defendant, eamdem virtutem non tribuent honestis. » Ita 8. Hieronymus.

164. Queres IV : *Car ad evitandas memoratas difficultates non dicatur, Jonam in ventre ceti mortuum, et post triduum deum ad vitam resuscitatum esse.* — Resp. : Equidem sic quidam autem sunt, sed mat. Hoc enim explicatio vim inferit Scriptura, que plane inuitum Jonam prodigio in ventre ceti servatum.

Sed instas, et dicas : Si Jonas in ventre ceti non esset mortuus, qui potuit exhibere figuram mortis Iesu Christi? Resp. : Non mors Servatoris cum obitu Jonas comparatur, sed simile spatium temporis, quo Christus sub terra, Jonas sub aquis in ventre ceti est detenus, iuxta illud Matth. 42, 40 : *Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terrae tribus diebus et tribus noctibus.*

165. Queres V : *An verisimile sit, quod gentilis rex Ninevitarum, et moribus corruptissimus ad adventum Jona (Jon. cap. 3) hominis exteri, peregrini, et alieni religionis, statim se cum toto populo ad penitentiam converterit? Et profecto, si nostris temporibus vir, catecumenus, doctrina, aliquis praerogativi predictis, summo fervore ac incenso tuto prediceret penitentiam, ac alieni ciuitati, non resipisceret, interitum brevi et determinato tempore ecenturum prediceret, num fidem invertit, aut potius silere fuberetur?* — Resp. : Non est comparatio instituta inter nostra et illa antiqua tempora, in quibus homines audiendis oraculis assenti erant, sibique persuasi habebant, quod Deus vel dii non raro alieni homini sua decreta de rebus futuris manifestet; in quibus etiam servis Dei, nimirum Prophetis, aut apud ethnicos vatibus longo uso et traditione jus concedebatur, ipsis adeo principibus et regibus molestissimas veritates nomine Dei aut deorum annuntiandi, cum istiusmodi fatidicorum personam mortales magis Deum vel deos, quam hominem loquentem suspicerent. Præterea, tametsi rex et populus Ninevites perditissimi esset moribus, totusque lux diffueret, mutus tamen est ad credendum Jona per miraculum liberationis hujus Prophetae à ventre ceti, quod idem Propheta eis narravit, quodque per dantes aut alios iam sparsum erat per totum Orientem; ut ex supra dicti facili colligi potest. Assessit (id quod caput ret est) interna Dei illustratio et inspiratio, quo animos Ninevitarum movit ad credendum Jona et peccandum. Persuasit id ipsis etiam gravitas, prudentia, pietas, abstinentia et sanctitas Jonas, que plane ostendebant, cum non esse fatum,

non levem, non mendacem, sed virum serium, prudentem, pius ac fide dignum. Quibus omnibus persensis nemo sapiens inficiari poterit, omnino verisimile esse, quod rex Ninevitarum cum suo populo Jona ad penitentiam adhortandi fidem adhibuerit, ac obtemperaverit.

166. Queres VI : *Aduce quadraginta dies, et Nineve sub vertice, salva consistere valeat, cum tamen Deus eadem civitati (ibid. 10) pepercire.* — Resp. Illam Jona prophetiam de eversione urbis Nineve fuisse conditionatam, nimirum, ni Ninevite penitentiam egredi; que conditio cum non implita fuerit, sed Ninevite cetero penitentiam egerint, mirum non est, quod Deus ipsi et eorum civitati peperciret; propterea alihi (1) explicavimus. Unde sensus illius commentatoris prophetie à Deo per os Jona ad Ninevites prolatæ erat. *Aduce quadraginta dies expectabo vos, nam sis penitentiam actari, et mi intra hoc temporis spatium resipiteritis, urbs vestra subverteret.*

167. Queres VII : *Quomodo conservari urbis Nineve ab Ninevitarum penitentiam a Deo induilla, concordet cum prophetia Tobiae morientis, qui filii suis mandabat, ut ex Nineve fugerent, addens hanc rationem (Tob. 14, 15) : Video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei, seu, ut 70 intercepentes habent, et nunc, fili, abi à Nineve, quoniam omnium erant qui locutus est propheta Jonas; vel, ut S. Hieronymus (in Proemio commentator, in Jona) exponit : Scio enim, quia locutus est Jonas propheta de Nine, quoniam subvertetur? An, inquires, conservatio et subversio ejusdem urbis simili stare possunt?* — Resp. et dico, sententiam Dei de Ninevitarum excidio à Jona penitentiam, Ninevitis penitentiam agentibus, non fuisse penitus abolitam, sed suspensam duxata; ipsis enim ad sceleram sua redemptibus, divina justitia laxavit manum suam, et exitum à Jona Ninevitis intentatum, et à Tobia predictum, eisdem influxit.

Ut autem hoc magis intelligatur, sciendum est quod Jonas à Deo Ninivis missus fuerit regnante Sardanapalo, vel regnante Phil patre Sardanapali. Regis autem civitatum penitentiam feralem divine nitionis in urbem Ninevem sententiam distulit. Verum, cum haec urbs iterum in pristina proruisse flagitia, Deo ordinante factum est, ut ab Arbace Medorum prefecto, atque à Beloso Babylonio, uno Sardanapali vigissimo ab orbe condito 3237, eaperetur, qui in regis suis eisdem semet cum opibus, pellicibus et eunuchis suis concruevavit, videns se jamjan in Arbelis et Belosi, à quibus obsidebatur, manus esse lapsuram. At urbi Ninevæ major adhuc innimicabat calamitas, quam preter Tobiam etiam prophete Nahum, cap. 5, v. 1 et seqq., et Sophonias, penitentiarum, queque tandem decimo tertio Josie regis anno, ab orbe condito 3578, detonuit, cum Nabopolassar, et Astyages (qui juxta Calmetum in textu Greco Tob. cap. ult. vers.

(1) Vide supra, sect. I, quest. 18, num. 42.

ult. Nabuchodonosor et Assuerus dicuntur) ceperunt Ninive, cum ibi Chinaladan rex Assyria (1) imperaret. Ea vero ita versa fuit, ut Luciani aeo nullum ejusdem reliquum esset vestigium (2). Vide de hac questione Calmetum (3), et ejusdem auctoris Dictionarium Bibl. vocabulo *Ninive* et *Sardanapalus*.

CAPUT VI. De Michæla.

Michæla, hebreo Michælah, id est. *Quis sieu Deus?* è Morasti viculo tribus Iuda juxta Eleutheropolis oriundus, aetate supra precedentibus prophetis, ac nominatus Israe, quem subinde (4) ad verbum citat, invenitur in idolatriam, et in alia indecata scelera, tam duram, quam decem tribum; unde utrius excedit et captivitate prenuntiat. Tandem tamen lectum redditum è Babylonio per Cyrus promitti, et letiorem ex servitate peccati mortis et diaboli per Christum, quem in Bethlehem nascitum prædicit. Ut martyr occubuisse dicitur. Sanctorum catalogo adscriptor in martyrologio, 15 januarii, et corpus ejus divina revelatione (5) sub Theodosio seniore, una cum corpore S. Iahacue prophete, repertum fuit hadjus procul Eleutheropoli, ubi sepultum fuerat. Ia ferè Remigius, Haymo, Rupertus, Hugo, Adrichomius et alii. Ex quibus patet, Michæla hunc esse alium ab illo Michæla, filio Jenkla, qui, 5 Reg. 22, 15, Achabō stragum et necem predicti. Iste enim non ex Juda, sed ex Ephraim ortus fuit, et centum quinquaginta annis ante alterum Michælam, de quo hic agimus, prophetavit.

168. Queres I : *An Michæla, cap. 2, v. 11, dicens : Utinam non essem vir habens spiritum, et membrum potius loquerer, dignum propheta dictum protulerit.* — Resp. affirmativo. Sensus enim hominum verborum est : *Utinam non cogerer adeo infamia portendere populo me!* utinam que prenuntiatio non sint ex spiritu propheticó, qui fallere non potest, sed vano timore vel melancholia, ut vos optimani, mihi suggesta! sed, heu! nimis verasunt haec mea oracula. Non igitur optat Michæla formaliter seu scienter mentiri (hoc enim optare est peccatum), sed materialiter tantum, hoc est, optat, ut id, quod serio et sincere predicti, falsum sit, et reapse non eveniat, sive, ut Riberat ait : *Non optat... propheta mentiri, id est, consilium fallere audientes.... sed vulgi more mendaciam vocat, quidquid aliter evenit, quam predictum est, etiam non sit dictum animo fallendi;* quomodo non, cum tamen ita fore putemus, ut divinamus, solemniter dicere : *Utinam ego mentiar, quia nollemus id evenire, quod ecenturum putamus.* Ita quoque hanc rem explicat Calmet, Cornelius à Lap., aliique interpres in hunc locum.

169. Queres II : *Quomodo Michæla (idem est de*

(1) Vide Usserim ad annum M. 3578.

(2) Lucian. in Charon.

(3) Comment. in Tob. cap. 14, v. 6; et in Jonah cap. 5, v. 6 et 10.

(4) Vide Michæla cap. 1, v. 5, et Isa. cap. 26, v. 21; item Michæla cap. 4, v. 1, et Isa. cap. 2, v. 2.

(5) Vide Sozom. l. 7, capite ultimo; Cassiodor. in

e vaticiniis aliorum prophetarum, Isa. 11, 15, 27, 12, 15, Jerem. 5, 18, 31, 7, 50, 4, 19, 20, Amos 9, 14, Abd. 18, 20, Zachar. 9, 15, 20, 6, 10); quomodo, inquietus, Michæla (cap. 2, v. 12) solvens decem tribum captivitatem his verbis prenuntiare potuit : *Congregatione congregabo Jacob totum te; in unum conductam religias Israel; pariter ponam illum quasi gregem in ovili, etc.; cum tamen nulli legamus de eum tribus in suas sedes amplius restitutas fuisse;* inquit Osee hi verbis (cap. 1, v. 6) : *Non addam ultra misericordiam domini Israel, sed oblivioni obliscar eorum, Israelitarum captivitatem absque illa spe reverti fore vaticinetur.* — Resp. : Non una omnium est ad propositionem hic questionem responsio. Aliqui enim cum Tirino cit. locum Michæla non de solvenda decem tribum captivitate, sed potius de arctitudine et molestia captivitatis exponunt, ita ut sensus sit : *Congregatione congregabo, id est, exactissime, et ad unum per Assyrios et Chaldeos congregabo Jacob totum populum, omnesque ejus reliquias, prioribus et cladiis superstites.* Capite autem compingam in circuio, in carcere, sicut oves compinguntur in caulis. Porro tanta erit multitudo et compressio eorum, ut pra loci rerumque necessariorum penuria tumultuatur, et ingentem strepitum, ut solent hancies oves, editi sint suis singulis, querebant et lamentans, etc. Verum alijs melius et communius tam hunc locum Michæla, quam alios textus prophetarum de reditu et libertate Israelitarum vaticinantium intellegunt, non tam de reditu et libertate corporali quam spirituali, quam multi ex Israelitis, neque ex Judeis, adepti sunt per fidem in Christum. Quamvis enim S. Cyrilinus in Osee 11, Theodoretus et Theoph. in Osee 5, censeant, decem tribus, quae ante duas tribus Iuda et Benjamin adductæ erant in Assyriam, inde rediisse in Samariam; contrarium tamen, scilicet ex eis Assyriis nunquam rediisse, patet ex S. Scripturâ Osee 4, 5, et ex Josepho, lib. Antiq. 41, c. 5, estque communis S. Hieronymi (1), Cathol.orum aquæ ac Hebreorum sententia (2). Fatenur tamen, non paucos ex Israelitis fugisse, aut reversos fuisse in Judæum (3); verum haec reversio fuit privata respectivo paucorum fugientium aut redeuntium, non communis et publica; quia nec auctoritate publicâ Assyriorum vel Chaldeorum, aut Egyptriorum nec communis concilio et conspiratione parata est (nisi Judaorum reversio è Babylone facta est auctoritate Cyri, et communis populi consensu, duce Nehemias et Esdrâ), sed quisque vel mansit inter gentes, vel rediit in Judæum, vel alio migravit, prout cuique libuit, vel commodus fuit. Plura de tota hæc questione vide apud citatos interpres (4) et apud Riberam (5).

Histor. Tripart. lib. 4, c. 49. Nicephor. lib. 42, c. 48.

(1) Commentar. in Osee 1, 6.

(2) Vide Cornelium à Lap. Comment. in Osee 1, 7, Tirimum Comment. in Osee 1, 6.

(3) Vide Cornelium à Lap. loc. cit.; item Comment. in Osee 41, 41.

(4) Comment. in Osee 1, 6, et cap. 41, v. 11, et in Michæla cap. 2, v. 12, 15.

(5) Comment. in Osee cap. 1, v. 6, num. 95, 104.